

כתובות קג

שמיני עצרת תשפ"ג

משה שווערד

1. שערים מצויינים בהלכה

כגון זו כופין על מדת סדום. כתב במהרי"ק (סי' ט) במנהג הקהל שכל מי שקונה שמן למאור עולה ראשון במחילת הכהן ויוצא מביהכנ"ס, ועכשיו אין הכהן רוצה למחול ויש לו ביהכנ"ס אחר שיכול לעלות ראשון, ולא רצה ללכת, דבכגון זו כופין על מדת סדום, וכפוחו שלא ליכנס לביהכנ"ס משום המנהג שלהם, והביא ראי' מהכא דמשום מדת סדום כופין השוכר שהיה רגיל מתחילה שהמשכיר היה טוחן אצלו ועכשיו זקוק הוא לטחון לאחרים, ואע"פ שיש קצת קפידא משום שינוי דעת שגורם לו לסבול דעת איש אחר שלא מורגל בו, וה"נ שייך למימר הכי, אפי"ה כפינן ליה משום מדת סדום.

2. ספר פרדס יצחק

^ו מתני' אלמנה^א שאמרה אי אפשי לזוז מבית בעלי
אין היורשין יכולין לומר לה לבי לבית אביך
ואנו זנין אותך וכו'. | לכאורה יש כאן אריכות שלא לזוך, דהוה
ליה למיתני בקיטור "אלמנה נותנין לה מדור בבית בעלה לפי
כבודה", והוה ידעינן ממילא דאין היטומים יכולין לומר לה לבי
לבית אביך, ואפשר דכוונת התנא בזה דאפי' באופן דיש לאביה

ג"כ בתים טיבים כמו בעלה ואין להאלמנה שום סיבה שלא חלך
לבית אביה אפי"ה אם אמרה אי אפשי לזוז מבית בעלי אפי' בלי
שום סיבה אין היטומים יכולים להוציאה משם^ב.

3. ספר פרדס יצחק

לה מדור דהיינו חדר מיוחד^א לפי כבודה, דאל"כ מאי קאמך
נותנין לה מדור לפי כבודה, הא במדור כולה היא משתמשת^ב,
והא דקתני צברייתא משתמשת במדור כדרך משתמשת צחי
בעלה^ג הכוונה שאין היטומים יכולים לדחותה מן כל הבית של
בעלה ולשכור לה בית אחר^ד, והטעם דבאמת נותנים לה רק
מדור אחד ולא כל הבית היינו משום שלא תדור עם היורשים
בכל הבית דאין זה צניעות^ה | אמנם עיין ברבנו קרשקש (ד"ה הא
דקן) שהוכיח מהצרייתא דמוכח משתמשת בכל הבית כמו
שהיתה דרכה להשתמש צחי בעלה^ו, ולפי דבריו צ"ע לשון
המשנה, ועיין במאירי שכתב דמתני' מיירי באופן שגבל בית
הבעל, או לא היה בית להבעל דככה"ג נותנין לה מדור לפי
כבודה^ז, אבל אי יש כאן הבית של הבעל יכולה לדור בכל הבית
ודמשתמעת מלשון הצרייתא.

^ט מתני' ונותנין לה מדור לפי כבודה. לכאורה משמע
שאין דר בכל הבית כמו צחי בעלה, אלא נותנים

4. שיטה מקובצת על כתובות דף קג/א

ואם היתה טוענת מפני שהיא ילדה וכו' האי סיפא לא מתוקמא אלא באשת איש וכגון שהיו לבעלה בנים מאשה אחרת והם בחורים והיא ילדה והיא אומרת איני רוצה לדור עמהם כדי שלא נבוא לידי איסור אשת אב

5. ספר פרדס יצחק

טו גמ' [ומ"ש מדרבי אסי ל' וכו'] התם לא משתעבדי לה מחיים הכא משתעבדי לה מחיים. [יש לפרש צ' אופנים, חדא דצבית כיון דמשועבד לה כבר צחיי הצעל^ל הרי הוא בחזקתה ואין היתומים יכולים למוכרו, אבל מזונות דצבית לא נמחייב עד לאחר מיתה^ל ועוד יש לפרש דצבית דר האשה צבית זה עצמו צחיי הצעל ולכן הרי היא בחזקתה, אבל מזונות דצבית לא נמחייב עד לאחר מיתה^ל.

6. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת כתובות דף קג עמוד א

נקטינן מדור אלמנה שנפל אין היורשין חייבין לבנותו. והיא אפשר לומר דמ"מ בבגאוהו חייבין לתת לה אותה מדור, דלא גשתנה שמו, וכענין שמצינו לר"א בסוכה (כ"ז ב) דס"ל דאין עושין סוכה בחולו של מועד דסוכה לשבעה בעינן, מ"מ בנפלה סוכתו בונה אותה ולא אמרינן פנים חדשות באו לכאן, וא"כ ה"ג הכא, אבל כבר כתב הרשב"א בתשו' (ח"ג סי' קפ"ה, הובא במ"מ פי"ה מאישות) דבהא אמרינן כיון דכבר נפקע החיוב, נפקע, ולא איכפ"ל דבנו אותו במקום ובאותם קורות ועצים.

❖ הרחמן הוא יקים לנו את סכת דוד הנופלת:

7. תוספות על כתובות דף קג/א

ה"ג שיפצא מאי. ושם דבר הוא כלומר מהו שתשפץ וכן פי' ר"ח:

8. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת כתובות דף קג עמוד א

שיפצה מאי תיקו. רש"י גורס שיפצה ב'הא', והיינו שכבר שיפצה, ומיבעי לן אם אותם הימים שהיה עומד בלעדי השיפוך משאירים אותה או דלמא לא, ותוס' חלקו ע"ז, וסברתם דודאי אי כבר שיפצה מה שייך לשום כמה ימים היה עומד בלעדי השיפוך, וכמה עם השיפוך, וודאי משאירים אותה, אלא גרסינן שיפצא ב'א', והיינו שם דבר, ומיבעי לן אי יכולה לשפץ, ומסקנת הגמ' תיקו, היינו שמספק לא תשפץ, לדעת התוס' וכן פסק הרא"ש (סי' ו') דמספק לא תשפץ. והקשה הקרבן נתנאל (ס"ק ק') הא לעיל (פי"א סי' ד') כתב הרא"ש דבכל ספק אמרינן דבחזקת אלמנה קיימי, ולמה הכא פסק דהוה בחזקת היתומים, ותירץ הקרב"נ דהכא כיון דע"כ נותנין לה מדור במקו"א, ושוכרין לה במקו"א משו"ה בכה"ג הקילו ליורשין והחזיקוהו בחזקת היורשים שהרי מדור יהי' לה.

9. רש"י מסכת כתובות דף קג עמוד א

ברכת הבית ברובה – [1] בני אדם שעוזרין זה את זה משתכרין [2] ומזל דרבים עדיף.

10. תוספות מסכת כתובות דף קג עמוד א

ברכת הבית ברובה – [3] פי' ר"ח כגון הא דאמרינן (שבת דף קכב.) נר לאחד נר למאה וכן כל כהאי גוונא אין נותנין.

11. רמב"ם יד החזקה - הלכות אישות פרק יח

(ד) ברכת הבית ברובה כיצד חמשה שהיה מזונות כל אחד מהן קב כשיאכל לבדו אם היו חמשתן בבית אחד ואוכלין בעירוב מספיק להן ארבעת קבין והוא הדין לשאר צרכי הבית לפיכך אלמנה שאמרה איני זזה מבית אבי

פסקו לי מזונות ותנו לי שם יכולין היורשין לומר לה אם את אצלנו יש לך מזונות ואם לאו אין אנו נותנים לך אלא כפי ברכת הבית ואם היתה טוענת מפני שהיא ילדה והם ילדים נותנין לה מזונות המספיקין לה לבדה והיא בבית אביה ומותר מזונות האלמנה ומותר הכסות ליורשין.

12. תוספות בבא בתרא דף קמ"ב

ברכת הבית ברובה - פי' רבינו חננאל נר לאחד נר למאה ויש מפרשים דמזלא דבי תרי עדיף וקשה מדפריך בסמוך ליתבו לפי ברכת הבית וכי ידעינן כמה הוי וכמה נתברך הבית בגללו ואומר רבינו תם אין הכי נמי יכולין לידע כמה הוציאו בשנה ראשונה וכמה הוציאו בזו ואין נראה לר"י שהרי אין כל השנים שוים במזל אחד:

13. ספר פרדס יצחק

י"ג גמ' לשון חכמים עושר וכו' עושר דתנן וכו' ואם היה פקח שוכר את מקומו. ר"ל דמתני' גל ליתן ענה שלא יוכל המוכר לחזור בו ועי"ז יתעשר הלוקח, ואע"ג דפעמים דהשער של הפירות יפחת ויפסיד הלוקח ויהיה טובה להלוקח אם יוכל לחזור בו, מ"מ הכל הולך במר רצונו בשעת המקח ואז ידאי רצה שיתקיים המקח ושייך ע"ז לשון חכמים עושר דהיינו שיתקיים רצונו^{י"ד}, וצוה מיושב ג"כ קושיית הפני יהושע שהק' שהרי איכא רוחא דלוקח ופסידא דמוכר שלא יוכל לחזור בו, דעיקר הכוונה הוא על רצונם מתחלה ותרווייהו רצו מתחלה שיתקיים המכר^{י"ה}, ויש לבאר זה ביתר ביאור דודאי זה דאין המוכר יכול לחזור בו הוא לטובת שניהם דאל"כ יחבטל מקח וממכר^{י"ו} משום דכל אחד יראו שמא יחזור בו השני ועי"ז יתענו תרווייהו דע"י משא ומתן מתעשרים, וא"כ שפיר אמרינן דבמה שאין המוכר יכול לחזור בו איכא עשירות בעולם.

ועוד אפשר לומר דכוונת הגמ' לאוסף שהלוקח לקח בשער הזול ומסתמא יתייקר, דנכח"ג איכא עשירות להלוקח, ומה שהק' הפני יהושע שהרי עי"ז יפסיד המוכר נראה ליישב שהרי המוכר יכול לסרב ולא לשכור את מקומו ועי"ז ירויח המוכר דאם יתייקר יחזור בו, והא גופא כוונת הגמ' דלשון חכמים עושר ואם יודע המוכר מזה לא ישכיר מקומו ויתעשר עי"ז אם יתייקר, ואם יודע הלוקח מזה אז ישכור מקומו ויתעשר הלוקח^{י"ז}.

14. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת כתובות דף קג עמוד א

מרפא דתנן לא ילעוס אדם חיטין וכו'. ולכאן צ"ב הא בהרבה מקומות מצינו עניני רפואות בלשון חכמים. כתב המג"א (סי' תס"ו סק"ב) דהנה עצם ההשתמשות בחמץ לדבר שלא כדרך הנאותו, וכגון שיש חמץ מוכן אצל העכו"ם ורוצה להניחו ע"ג מכתו, לית ביה איסורא, דהנאה מחמץ שלא כדרך הנאותו, וא"כ כל האיסור בלעיסה כאן, זה רק איסורא דבל יראה ובל ימצא כיון דעושה בלעיסה חמץ, וזה כל האיסור, ואם באנו לזה היה למשנה לומר לא ילעוס חיטין וכו', ואנא ידענא דבלעיסה יש בה משום לא יראה, ומה הוסיף לן התנא ויניח ע"ג מכתו, שאין שום נפק"מ מצד מה שמניח, שהרי להניח מותר, וכל האיסור הוא מה שיש לו חמץ, ומיותר הלשון, ולזה קאמר דלשון חכמים שיש בו יתור, קאתי להשמיענו רפואה, דחיטין לעוסין הוה רפואה למכתו.

15. ספר פרדס יצחק

כ"א גמ' ת"ר בשעת פטירתו של רבי אמר לבניו אני צריך וכו'. הא דהציא הגמ' הך עובדא הכא מצואר ברע"ב"א ומוס' הרא"ש^{י"א} דצירושלמי איתא דג' דברים נזיה רבי בשעת פטירתו, אל תזוז אלמנתי מביתי, ואל תספדוני בעירודת,

ומי שנטפל צי צהיי יטפל צי צמותי, ופריך אל תזוז אלמנתי מביתי מתני' היא דתנן אלמנה שאמרה אי אפשר לזוז מבית בעלי אין היורשין יכולין להוציאה, ומשני דלא יימרון ביתא דנשיאותא^{י"ב} היא משועבדת לנשיאותא, ור"ל דיש הו"א לומר דהבית של הנשיא משועבד לנשיא וא"כ שייך לרבן גמליאל ולא לרבי ואלמנתי, ומ"מ קצת צ"ע על טעם זה דכיון דזהו עיקר הטעם שהציא הכא עובדא דרבי א"כ למה השמיט גמ' דידן העיקר^{י"ג}, ועיין בפני יהושע שמפרש טעם אחר דכיון דמיידי צמתני צענין אשת האב לאחר מיתה^{י"ד} אגב הכי מיידי עובדא זו דלפריך ליהרר בכבוד אשת האב לאחר מיתה אף צמתי דלא הוי מעיקר הדין^{י"ה}.

16. שערים מצויינים בהלכה

הזהירו בכבוד אמכם כו', אשת האב הואי.
והא דקרי אותה אמכם, כתב בעינן
יעקב דאפשר לפי שהיא גדלתם כאם. מצינו
כזה במס' קידושין (לא): אמר אביי אמרה לי

17. שערים מצויינים בהלכה

אם, והיא לא היתה אמו. וכתב החיד"א בפתח
עינים א"כ ממילא חייבים בכבודה דהא איתא
במס' מגילה (יג.) כל המגדל יתום בתוך ביתו
כאלו ילדו. ובהגהות מהריעב"ץ העיר דכתיב
(וישב לז-י) "הבוא נבוא אני ואמך", ופרש"י
דהרברים מגיעין לבלהה שגדלתו כאם.
כתב הרמב"ם (ממרים פ"ו הט"ו) חייב
אדם לכבד אשת אביו אע"פ שאינה אמו כ"ז
שאביו קיים, שזהו בכלל כבוד אביו. ובשור"ע
(יו"ד סי' רמ סכ"א) כתב, דמ"מ דבר הגון הוא
לכבדם אף לאחר מיתתו. וציין בבאר הגולה
דמקורו מהא דצוה רבינו הקדוש לבניו.
וע"י בדרכי משה (סק"ז) דהא דחייב לכבד
אשת אביו, הטעם משום כיבוד אביו, והגיוח
בצ"ע אם האב יכול למחול ע"ז.

נר יהא דלוק במקומו. בהגהות מהריעב"ץ
כתב, אולי מכאן סמך להמנהג נכונתו על
הנר כמשך השבעה וביארצייטן אכן י"ל
במקום שצריך לנר כגון כלילה. וקשה דהרי
רש"י מפרש על השלחן משום דכל ערב שבת
היה בא לביתו משנפטר כדלקמן, ואפשר
דמפרש פירוש משלו.

18. ספר פרדס יצחק

(כה) גמ' לרבות את אחיך הגדול. נמלקו האחרונים צוה, דיס
שכתבו דחייב בכל האחים שגדולים ממנו^כ, ויש שכתבו
דזהו דוקא בלתי הראשון^כ ולדעה זו אפשר דאם מת אחיו
הראשון חייב לכבד אחיו השני שעמם הוא הגדול ביותר ודינו
כהכבוד^כ, ולענין אחרתו הגדולה יש שכתבו שחייב לכבדה^כ, ויש
שכתבו שאינו חייב לכבדה^כ, ולענין מורא כתב הבית מאיר (סי' ר"ח)
סעף כ"ג) דליכא חיוב מורא בלתי הגדול^כ.

19. שערים מצויינים בהלכה

כל כי שמשי הוה אתי לביתיה. ובגליון הש"ס
להגרע"א ציין לספר חסידים (סי'
תתשכט) שהיה נראה בבגדי חמודות שהיה
לובש כשבת, ופוטרו את הרבים בקידוש היום
ולא כשאר מתים שהם חפשים ממצות, כי
צדיקים חיים ופוטרים בקידוש יש לבאר
הענין, דאיתא במס' ב"מ (קיד:) דרבה כב"ח
אשכחיה לאליהו דקאי בבית הקברות, א"ל הא
מר כהן הוא, ומשמע דדינו כאיש חי, וכן במס'
עירובין (מג.) לאו אליהו אמרינהו, אלמא דאין
תחומין למעלה, משמע נמי דחייב במצות,
ובבאה"ט (אהע"ז ריש סי' יז) הביא דאשת
אליהו ואשת ריב"ל דהוא נמי נכנס לג"ע
בחיים כראיתא לעיל (סופ"ז) מותרים היו
לינשא דרינם כמו שמתו, וגם קבלה לישראל
דאליהו בא לברית מילה גם בשבת, והבאנו
בעירובין (שם) מש"כ בשו"ת חתם סופר (ח"ו
סי' צח) דמעולם לא עלה אליהו בגופו לג"ע,

אלא דבג"ע התחתון נפרדה נשמתו וגופו נשאר
שם, ובכל פעם שמתגלה בעוה"ז מלוכש בגופו
אז יש לו הדין ככל בני ישראל, אך אם בא
נשמתו לבד כמו ביום המילה אז אינו מחויב
במצות דבמתים חפשי.

20. גליוני הש"ס

שם כל בי שמשי הוי אתי לבית' נ"ב ע' גליון הנרש"א ז"ל
בשם ס' חסידים וע' שנת קנ"א ב' דנאמר הך דבמתים
חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המלות על דוד מלך ישראל
ואולם קאי שם על הגוף ע"ש אבל הנפש שבעולם העליון י"ל
שפיר דמחויב במלות, וע' משנה אבות יפה שעה אחת בהשבעה
ומע"ט בעוה"ז יותר מכל חיי העוה"ב ולומר דגם בעוה"ב יש
קיום מלות אבל הוא רק כמורה אינו מלווה ועושה ולכן יפה
כו' הגדול המלווה ועושה כו' נ"ב ק' דא"כ אכתי איך הוליא
רבי את החיים המחויבים בקידוש הא ה"ל אינו מחויב בדבר
ואינו מוליא את המחויב י"ה וע"כ דלדיקים אחרי מיתת חייבים
במלות ואולם י"ל דלפוס זערא אגרא ולכן לפי שאין בעוה"ב
יזר המסית לעבור לכן אין העבודה חשובה כ"כ ויפה שעה אחת
כו' בעוה"ז דיחא עבודה גדולה של כבישת הי"ל וע' פסיקתא
רבתי פיסקא דחטובה לות ג' א"ר תמא בר יוסי אין בין לדיקים
חיים לדיקים המתים אלא הדיבור בלבד כו' ומשמע ג"כ כס'
חסידים ה"ל דאל"כ הא טובא יש ביניהם חיובי המלות כולם

ו"ל עוד כונת הס' חסידים דנדיקים במיתתם קרוים חיים
וכחילו הם בחיים עדיין ורק כאשר הם בעולם העליון פטורים
מן המלות מפאת המקום כי לא נאמרו המלות בעולם העליון
ומשא"כ צירדס לעוה"ז עדיין עליהם חיוב המלות כבמחלה כי
בעוה"ז יש חיוב המלות לכל ישראל חי וגם האדיק הרי חי הוא
וע"כ כי אתי רבי לבית' שפיר נתחייב או בקידוש וסי' יכול
לחוליא ג"כ וכבר דנו כזה לענין אליהו ואין להאריך.

21. מהר"ל חדושי אגדות על כתובות דף קג/א

כל בי שמשא הוי אתי לבית'. פירוש כי עלה רוחו ונשמתו לשם, ודוקא בי שמשי מפני שהשבת הוא מסוגל להראות דברי' הרוחניים בעולם כאשר השבת מיוחד לדברים הקדושים ונבדלים מן הגוף, ודוקא בי שמשא, כי הלילה יותר מסוגל להתגלות הרוחנית בעולם ודבר זה ידוע כי בלילה נגלי' הרוחניות בעולם יותר ממה שהוא ביום, וביותר בשבת ולכך כל (מי) [בי] שמשא הוי אתי לביתא:

22. הערות הגרי"ש אלישיב

כל בי שימשא קאתי לביתיה וכו'. וציין הרעק"א בגליונו מש"כ בספר חסידים, והיה נראה בבגדי חמודות שהיה לובש בשבת ופותר את רבים בקידוש היום, ולא כשאר מתים שהם חפשיים מהמצות כי צדיקים חיים ופותרים בקידוש.

ולכא' סברא זו צ"ב, דוכי נאמר דצדיקים לאחר מיתת חייבם במצוות, דנימא דמוציא הרבים בקידוש

היום, ונראה לבאר ע"פ מש"כ בת' חת"ס (ח"ו סי' צ"ח) דדן שם בהא דמבואר בגמ' דאי יש תחומין למעלה מעשרה לא קאתי אליהו לבשר בשורת הגאולה בשבת, וכן מבואר דראה רבב"ה את אליהו בבית הקברות של עכו"ם ושאל אותו הרי כהן אתה, מכל זה מבואר דשייך באליהו [שכבר היה אחר יציאת נשמתו מהגוף] חיוב מצוות ועבירות, וממה שאנו נוהגים דבמילה אפילו חל בשבת אנו עושים כסא של אליהו וגם מתפללים המוהלים בשבת שיעמוד על ימינם לסומכם, מכ"ל מבואר שהוא בא גם בשבת, והחילוק בזה הוא דכשהוא בא בצורתו דהיינו כשהוא נגלה בגופו בצורתו הגשמית, אז שייך אצלו נמי חיוב מצוות אפילו אחר פטירתו, וזה היה מה שמצאו בביה"ק וכן כשיבוא לבשר בשורת הגאולה, ואז שייך אצלו חיוב מצוות כיון דמתגלה הוא בגוף, משא"כ כברית מילה אינו מתגלה בצורתו עם הגוף ונגלה לעיני כל, בזה ודאי דבמתים חפשי, ופטור מהמצות ויכול לבוא אפילו בשבת. ולפי"ז מבואר היטב הכא, שהרי רבי קאתי בכל צורתו כשהיה עם הגוף, שהרי הוסיף הס"ח דגם לבוש בגדי חמודות היה, בזה ודאי דשייך חיוב מצוות ואין כאן כללא דבמתים חפשי, ומשו"ה מוציאן יד"ח בקידוש היום.

23. דבר יעקב מסכת כתובות דף קג עמוד א

ומקשה התרומת הדשן [ח"ב סימן קכ, הובא בדרכ"מ אה"ע סימן יז - ה וב"ש ס"ק יא] דא"כ אשתו תהיה אסורה. ומתריץ שאליהו כולו רוחני והוא כמלאך ולכן אין אשתו אסורה, דאשת רעהו אסורה ולא אשת מלאך, ומ"מ נוהג בכל המצוות. וצ"ב אם הוא מלאך למה חייב בכל המצוות. ואולי כוונתו משום מראית עין נוהג בכל המצוות. א"נ הוא בן אדם שחי בשמים כמלאך ולכן אינו בכלל רעהו. א"נ כוונת התרוה"ד שכאשר אליהו נראה בעולם הוא חוזר להיות כאדם שחייב במצוות. וכע"ז כתב החת"ס [תשובה ח"ו סימן צח] שמעולם לא עלה אליהו בגופו, אלא מעל לוי טפחים נפרדה נשמתו מגופו ועלתה לשמים לשמש בין מלאכי השרת. ואליהו מתגלה בשני אופנים, בלבוש רוחני כגון בברית שמכניס לו כסא, ואז הוא כמלאך שפטור מצוות, ובלבוש גשמי, ואז חייב במצוות כמו כל אדם.

24. מהרש"א על כתובות דף קג/ב

גמ' ש"מ משום יקרא הוא דקאמר. אע"ג דאין לך בעונה כרבי כמ"ש משמת רבי בטלה עונה מכל מקום בעי יקרא במותו דאי אפשר לו למחול כבוד התורה והיינו דקאמר משמת רבי בטלה עונה גם לגביה שהרי בעי יקרא ומשום כבוד תורה וק"ל:

25. ספר פרדס יצחק

כבוד המורה^ה או אפשר דכוונתו היה לזכות בני דורו, או אפשר דסגור רבי דנשיא הוה כעין מלך דאין כבודו מחול.

26. ספר פרדס יצחק

✓ (ד) גב' שם. לכאורה ל"ע דמה הולך רבי לזוה על זה, דניחוי היכי נהוג צנשיאים הקודמים, דודאי לא נהגו בהם אצילות יותר מל' יום מהך טעמא גופיה דלא עדיפי ממשא רבינו, ואפשר לומר דרבי עדיף משאר נשיאים שהיה ג"כ גדול בדורו בתורה, משא"כ צומן נשיאים הקודמים היה מנאים שהיו גדולים בתורה יותר מהם, וכן אמרינן במס' גיטין (דף ג"ט ע"א) דמימות משה עד רבי לא מלינו תורה וגדולה במקום אחד, ולכן רזו להספידו יותר^ו, או אפשר דכשמת שאר נשיאים הניחו ממלא מקום שהיה ג"כ גדול בתורה כמנהגם, וגם משה הניח יהושע וחקנים, אבל כשמת רבי לא הניח ממלא מקומו כמותו שהרי נחלק גדלותו בין בניו ור' חנינא, ולכן ס"ד דיספידו אותו יותר.

• (ה) גב' דלא עדיפנא ממושה וכו' תלתין^א זומין ספרין ביזמא ולילא מבאן ואילך ספרו ביזמא וגרסי בלילה וכו'. יל"ע א"כ אכתי עדיף ממושה, שהרי כשמת ספרו רק ל' יום וכדכתיב בקרא, וי"ל דהא דאמרינן דלא עדיפנא ממושה הכוונה דרבי עצמו לא רצה לזוה שספרו אותו יותר ממושה, ומ"מ ההמון עם מדעת עצמם עשאו לו כבוד יותר ממושה^ב, והא דבאמת לא ספרו גם כשמת י"ב חודש, אפשר משום שיהושע ממלא מקומו ולא הרגישו כל כך בחיסרונו, אבל כשמת רבי לא הניח ממלא מקומו כמותו בתורה^ג, או אפשר משום דעסקו במלחמה יאזי יספרו אותו צלילה לא יהיה להם פנאי ללמוד תורה^ד.

(ו) גב' דלא עדיפנא ממושה רבינו דכתיב ויבנו בני ישראל את מושה בערבות מואב שלשים יום. יל"ע שהרי מנזאר במס' מועד קטן (דף כ"ו ע"ב) דנכיה הוה דרגא גדול מהספד, וא"כ נמא דנכיה שהוה דרגא גדול היה רק שלשים אבל הספד היה יותר, ומי' המהרש"א דאפי' הספרו של רבי לא רצה שיהיה יותר מנכיה של משה, דמשה עדיף טפי^ה.

27. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת כתובות דף קג עמוד ב

נפקא בת קלא וקאמרה כל דהוה באשכבתה דרבי מזומן לחיי עוה"ב. ולכאו' צ"ב מאי האי, ולמה לא הוה האי בת קלא בשאר תנאים, וכתב ר' יצחק אלחנן לתרץ (בפחת השער לספרו נוהל יצחק, אות ו) דמבואר בויקרא רבה דלכן מזכיר מיתת שני בני אהרן ביוה"כ, לומר כשם שיוה"כ מכפר ה"נ מיתת צדיקים מכפרת, והנה קיי"ל דיוה"כ מכפר רק אם עשה תשובה, אבל בלא זה ליכא כפרה, וא"כ ה"נ מיתת צדיקים מכפרת דוקא כשעשה תשובה, אבל רבי ס"ל (יומא פ"ה ועוד) דעיצומו של יום מכפר ולא צריך תשובה, נמצא לדידי' מיתת צדיקים שהוקשה ליוה"כ מכפרת בלא תשובה, משו"ה באותו היום שמת רבי קבעה הבת קול, שמי שהיה באשכבתיה יכופר לו בלא תשובה כשיטתו דרבי, דלאותו זמן כיון דהוה מיתת רבי קבעו הלכתא לאותה שעה כוותיה, שיש כאן כפרה בלא תשובה, והיינו דאמרה הבת קול כל דהוה באשכבתיה דרבי מזומן לחיי עוה"ב, ודפח"ח.

ספר פרדס יוסף על ספר ויקרא פרק כג פסוק כז

[פח] אך בעשור (כ"ג, כ"ז). ביומא [פ"ה ע"ב] יום הכיפורים מכפר רק עם תשובה ורבי סבירא ליה אף בלא תשובה, ועיין שבועות (י"ג): ובכתובות (ק"ג ע"ב) ביום שמת רבי נפק בת קול שכל שהיה באשכבתא דרבי מזומן לעולם הבא, לפי מה שאמרו במדרש [ויק"ר כ, י"ב] וירושלמי יומא (פ"א ה"א) כשם שיום הכיפורים מכפר כן מיתת צדיקים, ואם יום הכיפורים רק לשבים גם מיתת צדיקים מכפר רק לשבים, אבל לרבי גם מיתת צדיקים מכפר אף לאינם שבים, ולכן ביום פטירתו של רבי לכבודו הורו משמים הלכה כמותו, ונפק בת קול שכולם מזומנים לעולם הבא ואף אינם שבים, ועיין ברכת אהרן (מאמר קפ"ד):

הספר היה ולכן אמרו, דפיס אור הספר). יח. וכ"כ הילקוט המאירי בשם הערבי נחל, פרדס יוסף (פרשת אמור אית פ"ח), ולפי דבריהם לכאורה נמצא דכל מי שהיה חיי באותו שעה היה מזומן לעוה"ב, אמנם מלשון הגמ' "כל דהוה" לא משמע כן, וגם מהכובס שמעינן דרק מי שהיה שם ממש היה מזומן לחיי עוה"ב, ואפשר דהא דנפסק בשמים כוותיה דרבי הוא רק למי שהראה באותו שעה שיש לו שייכות לרבי, ולכן מי שלא היה שם לא היה בכלל, וע"ע בזה במשמר הלוי, וע"ע בכיאר הענין בעין אליהו, בית אהרן, אשל אברהם.

28. מכתב מאליהו

הרב א. א. דסלר

אשכבתיה דרבי ✓

ההוא יומא דאשכבתיה דרבי, נפקא בת קלא ואמרה: כל דהוה באשכבתיה דרבי מזומן לחיי העולם הבא (כתובות ק"ג): לכאורה הענין תמוה. כיצד מזכים בעולם הבא את אלו שאינם ראויים לכך? הרי עולם הבא הוא דרגה רוחנית שהאדם רוכש לו בעבודתו, ואם האדם לא הגיע אליה בכוחותיו הוא, איך יתכן שיתנוה לו במתנת חנם? בהכרח צריך לומר, שאלו שהיו באשכבתיה דרבי התעלו למדרגה כה גבוהה — פטירת הצדיק חוללה בהם מהפכה ושינוי ערכין כה גדול — עד שנהיו לאחרים, נתקו עצמם מעלמא דשקרא, ונהפכו להיות בני העולם הבא.

יש דמעות חיצוניות, ויש בכיה של אמת. יש הבוכים מפני שמורגלים הם, שצריך להוריד נחלי דמעה על הסתלקות של צדיק; בכיות כאלו הן בכיות של נשים, ואין להם חשיבות. עיקר הצער צריך להיות פנימי, וצריך לבכות על עצמו: על שאבד ממנו הצדיק, וממי ילמד מעתה? וכל שכן כשישים אל לבו מדוע לא למד כל צרכו כשהצדיק היה עדיין חי; מדוע החמיץ את ההודמנות של המצאות הצדיק בקרבתו, שעה שהיה יכול לשאוף מתורתו, להתבונן בכל הליכותיו, לעקוב אחר תנועותיו, שיחו ושיגו. צריך להגיע לידי דמעות פנימיות, כשם שסבת פטירת הצדיק היא פנימית, בעלת מגמה וכוונה מיוחדת, כפי שיבואר בהמשך הדברים.

29. תוספות מסכת כתובות דף קג עמוד ב

מזומן לחיי העולם הבא - תימה והלא כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב ופירש הרב ר' מאיר כל היכא דאמר מזומן לחיי העולם הבא [1] היינו בלא דין ובלא יסורין.

30. מהר"ל חדושי אגדות על כתובות דף קג/ב

מזומן לחיי עוה"ב. והא דתנן (סנהדרין צ' א') כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב, היינו חלק בלבד [2] אבל מזומן משמע שיש לו עיקר עוה"ב ולא שיש לו חלק בלבד, שכ"כ רבי מזומן לחיי עוה"ב, עד שאותם שהם מצורפים אליו בעת המיתה שבאותה שעה היה רבי קונה עוה"ב, יהיו המצורפים אליו באותו שעה ג"כ מזומנים לחיי עוה"ב:

31. שערים מצויינים בהלכה

היה שם, לכן לא היה נזהר בהילוכו מצד זה לצד זה הלוך ושוב ונפל מעצמו ומת. ובשטמ"ק הביא ירושלמי (פי"ב ה"ג), ופי' שהרג את עצמו מדעת משום שחילל שבת, והיינו סקילה כדין מחלל שבת. ובשור"ת שכות יעקב (ח"ב סי' קיא) הביא בשם מהר"י טורנו, דאותו כובס עשה כן משום תשובה, והביא כמה ראיות לזה דמשום עגמ"נ ותשובה ליכא משום איבוד עצמו לדעת. ועי' בברכי יוסף (י"ד סי' שכה) שהביא די"א דיש איסור בזה.

סליק לאיגרא ונפל לארעא ומת יצתה ב"ק כו' מזומן לחיי העוה"ב. בשאלת יעב"ץ (ה"א סי' מג) נשאר בצ"ע הא הוא איבד עצמו לדעת והיאך הוא מזומן לחיי העוה"ב. ונראה לי דלא קשה כלום, דהא לא קתני וקפץ לארעא דהיה משמע שהוא עשה כן בכונה, אלא קתני ונפל, והיינו שנפל ממילא, דיש לומר שהוא הרגיש עצמו שנחלש מחמת צער הגדול שבלבו לכן עלה לגג שהאוויר טוב וצח, וינוח מצער, ועל שהיה מחשבותיו טרודים בהמעשה שהזדמן שמת רבו והוא לא

32. שערים מצויינים בהלכה

ביראת חטא ממלא מקום אבותיו הוה. בתוס' מנחות (קט: ד"ה חוניו) מבואר

וכתב המג"א (או"ח סי' נג ס"ק לג) בשם מהרשד"ם (י"ד סי' פה) דבחכם הממונה להרביץ תורה או להורוץ לא אמרי' דבניו קודמין. ובשור"ת חתם סופר (או"ח סי' יב) כתב, דאם רוב הציבור אינם מסכימים למנות את בנו לרב הדין עמהם, דלא אמרינן כן אלא כשורה ולא בהוראה ורבנות. ועו"ש (סי' יג) כתב, די"ל דדוקא בזמן חז"ל לא היה הרבנות כשורה, משא"כ בזה"ז דמוטל עליו צרכי צבור הוי כמשועבר לקהל ולא גרע מש"ץ, ואטו מפני שהוא ג"כ שר התורה מגרע גרע כו' עי"ש. ועי' בגמ' הוריות (י.) כמדומין אתם

33. רש"ש מסכת כתובות דף קג עמוד ב

ד"ה ההוא ממלא כו'. כלומר כו'. נראה דבא ליישב בזה קושיית הרש"א בח"א דהרי יהושפט היה צדיק והוא היה רשע לכן אמר שאין באחיו חשוב ממנו שהיו כולם רשעים. וכן הא דקאמר דביראת חטא ממלא מקום אבותיו הוה צל"פ ג"כ כזה דהא אמרי' משמת רבי בטלה יראת חטא:

34. ספר פרדס יצחק

(טו) גמ' (והיינו דאמרי ליה לרב נברא רבה יט וכו') איבעית אימא לוי לר' אפס מיכף הוה כייף לה. הטעם דסגור רב לדגור פשוט דלוי היה יושב בפני ר' אפס היינו משום דר' אפס היה זקן ממנו וכמש"כ רש"י במס' שבת וק' נ"ט ע"ג, והא דנאמת לא יסב לוי בפני ר' אפס, היינו מפני כבודו דר' חנינא שהיה יושב בחוץ, אבל בעצם היה נכסף לוי בפני ר' אפס כיון שהיה גדול ממנו בשנים, ולכאורה ל"ע דכמו דחזוין דר' חנינא לא היה יושב בפני ר' אפס אע"ג שהיה ר' אפס זקן ממנו, כמו כן נימא גלוי, ולכאורה היה אפשר לימר דהטעם דר' חנינא לא יסב אלל ר' אפס הוא משום שהיה גדול כמוהו בתורה^{יב}, משא"כ לוי לא היה גדול בתורה כר' אפס, ואין להקשות דא"כ נמלא דר' חנינא היה גדול יותר בתורה מלוי ולמה לא נכסף תחת ר' חנינא, דאפשר לימר דמ"מ לא היה גדול כל כך שהא נכסף תחתיו, משא"כ ר' אפס כיון שהיה ג"כ זקן ממנו לכן פשוטא ליה

ועיין במהרש"ל שתי' דהטעם דר' חנינא לא היה נכסף לר' אפס הוא משום שלא רצה כל כך לעזור על גזירת רבו שגור עליו להיות ראש^{יג}, אמנם צהדיא כתב רש"י במס' שבת (ד"ה נה נפשיה) דהטעם דר' חנינא לא היה נכסף לר' אפס הוא משום שהיה חשוב^{יד}.

35. שערים מצויינים בהלכה

והא הוי ר' חייא כו'. משמע דר' חייא יש לו קדימה לישב בראש מר' חנינא, והקשה בפני יהושע הא בסמוך משמע דר' חנינא היה בעל פלפול יותר מר' חייא, וק"ל (כ"כ קכ., שו"ע יו"ד סי' רמד סי"ח) בשיבה הלך אחר החכמה, [ותירץ דאפשר דפשיטא להגמ' דר' חייא היה סיני טפי והיינו בקי בכרייתות, והרי הוא סידר הברייתות, ובסוף מס' הוריות איתא הכל צריכים למארי חיטי וסיני עדיף, וכש"כ דר' חייא היה גם גדול במעשיו, וכמס' ב"מ (פו:) קאמר רבי גופיה גדולים מעשה חייא כו', ומשום הכי מקשה בפשיטות והא הוי ר' חייא. [ותמוה למה היה צריך רבינו בעל פני

36. ספר השל"ה הקדוש - תורה שבעל פה - (ט) כלל אלף (יג)

הרבה פעמים תמצא שהמקשן מקשה והמתרץ תירץ לו הכא במאי עסקינן כו', אחר כך מקשה מברייתא אחרת ומתריך לו הכא נמי כו' כמו התירוצ' הראשון, וכן הרבה בזה אחר זה. ולכאורה יש לתמוה דקארי לה מאי קארי לה, מאחר ששמע פעם אחת התירוצ' מהתירוצ' אם כן מה מקשה תו, וכי לא ידע שמתורץ בתירוצ' הראשון. וקבלתי שהמקשן הקשה כל הקושיות בפעם אחת, דהיינו כל מיתבי ותא שמע שהביא הביא כולם בבת אחת והקשה מהם, והתירצן תירץ לו על כולם תירוצ' זה הכא במאי עסקינן, רק הסדרן סידר אחר כך כל תא שמע בפני עצמו כדי ליתן ריות:

37. דף על הדף כתובות דף קג עמוד ב

בגמ': מת בערב יוה"כ סימן רע לו וכו'. הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל (קובץ מאמרים ח"ב) העיר דלא נתפרש בגמרא רק במת במוצאי יוה"כ דהוי סימן יפה ובמת בעיו"כ דהוא סימן רע, אבל לא נתפרש בגמרא במת ביוה"כ עצמו מהו אם הוא סימן יפה או סימן רע, וכתב דנראה דבמת יוה"כ עצמו תלוי במה שנחלקו אם יוה"כ מכפר בכל שעה או שאינו מכפר אלא בסוף היום, והרמב"ן בשבועות הביא דפליגי בזה אמוראי בירושלמי, וע"ע בכריתות (יה

ג, דלדעת האומרים דיוה"כ מכפר בכל שעה המת ביוה"כ עצמו סימן יפה לו שמת לאחר שנמחלו עונותיו, אבל להסוברים דרק סוף היום מכפר א"כ המת ביוה"כ עצמו נמצא שמת לפני הכפרה וסימן רע לו.

38. ספר בניהו בן יהודע על כתובות דף קג/ב

מתוך שחוק סימן יפה לו. נ"ל בס"ד הטעם שזה מוכח דחומרו זך ונפשו קדושה ביותר שאין להם תאוה בעוה"ז, וזהו הטעם פניו למעלה סימן יפה, שהוא מסתכל בשרשו אשר בשמים, ואינו מסתכל בארץ החמרית שהיא למטה. ועוד יוכן פניו למעלה, מזלי' חזי שלא יחזור לעולם הזה בגלגול, ופניו למטה מורה להפך, ופניו כלפי הכותל מורה שאין העולם מתפעלים להביט במיתתו לחזור בתשובה, ופניו כלפי העם מורה שמתפעלים מסיבתו לחזור בתשובה, ופניו צהובין מורה שנגלה לעיניו נפשות צדיקים שבאו בעבורו ללוותו ולקבל פניו, וחולי מעים מורה שלא ישאר פסולת תוך כריסו בקבר וזה נח לו:

39. תוספות מסכת כתובות דף קג עמוד ב

אותו היום שמת רבי בטלה קדושה – [1] שהיו קורין אותו רבינו הקדוש והא דתניא בשילהי סוטה (דף מט.) משמת ר' בטלה ענוה ויראה י"ל קדושה בכלל [2] והרב רבי חיים כהן היה אומר אילמלי הייתי כשנפטר ר"ת הייתי מטמא לו דהאי בטלה קדושה דקאמר הכא היינו קדושת כהונה וכן מוכח מדקאמר אותו היום משמע אותו היום דוקא ותו לא ובהדיא אמר בירושלמי דמס' ברכות בפ' מי שמתו דכשמת רבי אמרו אין כהונה היום ואין נראה לרבי דכמדומה לרבי דהתם מיירי בטומאת בית הפרס דרבנן אבל טומאה דאורייתא לא.

40. דף על הדף מסכת כתובות דף קג עמוד ב

הרבינו בחיי (כד הקמח, סוף ערך אהבה) כתב, דמיתת רבי היתה בנשיקה וכתב בזה"ל: ומזה דרשו חז"ל בכתובות משמת רבי בטלה קדושה, כלומר שאף הכהנים נתעסקו בקבורתו לפי שהיתה מיתתו בנשיקה ע"י שכניה שלא ע"י מלאך המות ולכך נתעסקו בו ולא נטמאו, שאין הטומאה במת אלא מצד מלאך המות. [וע"ע ברמב"ן ריש פרשת חקת].

41. שערים מצויינים בהלכה

כתב הרמב"ם (אבל פ"ג ה"י) נשיא שמת הכל מטמאין לו ואפי' כהנים. וכן בשו"ע (יו"ד סי' שעד סי"א) נשיא הכל מטמאין לו. ובב"י (ריש הסי') כתב, שה"ר חיים כהן סובר שגדול הדור דינו כנשיא, אבל בהגה"מ מספקא ליה. וכתב הב"ח (שם) דכיון דמספקא ליה להגה"מ אין לשום כהן להקל ליטמאות לגדול הדור, וכך נהגו דלא כהר"ח כהן, וגם מדברי הב"י בשו"ע שהשמיט דין זה דנשיא משמע הכי, דכיון דעכשיו אין לנו נשיא אין דין זה נהג בינינו דגדול הדור אין דינו כנשיא. והקשה עליו בהג' בית הלל דנעלם מעיני הב"ח דברי השו"ע הנ"ל. ועי' בפתחי תשובה (סי' שעב סק"ב). ועי' בשו"ת מנח"א (ח"ג סי' סד).

באותו היום שנפטר ולא לאח"כ, והטעם להתיר דוקא באותו היום הוא עפ"י דברי הרמב"ן בספר תורת האדם דחז"ל עשו נשיא שמת כמת מצוה, וממילא לא שייך ההיתר להלן גם כשכבר נקבר, והמתירים גם בקברו משום שנראה כן מדברי הוזה"ק (פ' וישלח).

42. ספר בניהו בן יהודע על כתובות דף קג/ב

שם דכי הוו מנצי ר' חנינא ור' חייא וכו'. בודאי לא היה ביניהם מחלוקת ומריבה חיצונית חס ושלום, אלא מריבים לשם שמים, וגם דברים אלו שיצאו מפיהם הם לשם שמים, ולא בדרך גאווה חס ושלום, והענין הוא, דאפשר היה פלוגתא ביניהם בהכי, דר' חנינא בן חמא סובר אע"ג דחייב אדם לעסוק בגמילות חסדים, עם כל זה אם יש לאדם שכל מחודד וחכמה גדולה, שיוכל ללמוד תורה ולפלפל בה, יעסוק בתורה ימים ולילות,

וגמילות חסדים תתקיים על ידי אחרים, ור' חייא סבירא ליה לעולם אחוזי בזה וגם מזה אל תנח ידך, שיעסוק בתורה וגמילות חסדים, וכי הוּוּ מנצו תרווייהו בסברות אלו היה כל אחד נותן טעם לסברתו, והיינו ר' חנינא בר חמא אומר בא וראה כמה גדול כח הלימוד אצל אדם שהוא חריף ושכלו רב ועצום, דהא אפילו אם תשתכח תורה מהדרנא לה מפלפולי, ולהכי נכונה היא סברתי, דסבירא לי טוב להתמיד בתורה ימים ולילות כדי שיתחכם וידע לפלפל בה, והגמילות חסדים תתקיים על ידי אחרים, ור' חייא משיב לו דברי טעם להפך, כדי לחזק סברתו שאין ראוי לעזוב גמילות חסדים לגמרי, יען כי אפשר למלאת החסרון על ידי גמילות חסדים, ולא עוד אלא על ידי גמילות חסדים עבידנא המצאה שלא תשתכח תורה מישראל, דכך וכך עבידנא שהוא ענין גמילות חסדים, ואז ממילא בזה עולה בידינו דבר טוב שלא תשתכח תורה:

43. ספר פרדס יצחק

כ"ו נבו' דאיתנינא כיתנא^פ וציידנא טוביא^פ ומאכילנא בישראל ליתמו^פ וכו'. ז"צ למה הוצרך לטרוח כל כך דהוה ליה לקנות מיד חומשי חומשה תורה, ונפשטות י"ל שהיה עני וכוונת ר' חייא להראות בזה דאע"ג דהוצרך לטרוח כל כך אפ"ה עשה כן כדי שלא תשכח תורה מישראל^פ, ועיין במהרש"א נמס' ז"מ שניאר דעשה כל מעשה הזה כי רצה שיהיה הכל לשם שמים בלי שיחוף כוונה אחרת שלא לשם שמים, ואילו היה לוקח בזהמה לעורה היה צו מצד המוכר כוונה שלא לשם שמים, יעו"ש עול^פ

יתומים. פו. וכ"ה בבית ארזים. פז. ועיין בשו"ת משנה הלכות (חלק י"ב סי' תמ"ו, ד"ה וקצת אמרת) שכתב כע"ז שלא רצה ליקח מדבר שיש חשש גזל

שאז אפשר שלא יצליחו בלימודם, וע"ע בחי' רבי עזריאל בשם הגר"א, בית נאמן (לר' יצחק ביגה, דרוש ששי, דף י"ט ע"א מרפי הספר), חלק יעקב אביגדור (סי'

44. ספר פרדס יצחק

כ"ז נבו' ובתיבנא חמשה חומשי לחמשה ינוקי' ומתנינא שיתא סידרי לשיתא ינוקי'. ז"צ למה לגני חמשה חומשי תורה איתא דכתב להו, ולגני המשניות איתא דמתנינא ומשמע דלא כתב להו, ולכאורה יש קצת ראייה מזה להסוברים דאע"ג דרבי סידר המשנה מ"מ לא כתב לדורות דעדיין לא התירו באותו זמן לכתוב דברים שבעל פה, ורק לאחר זמן התירו לכתוב המשניות משום עת לעשות להי"ם^פ, ולכן לא כתב ר' חייא המשניות בזמנו עדיין לא התירו לכתוב דברים שבעל פה^פ.

45. העמק דבר על שמות פרק יט פסוק ב

(ב) ויסעו מרפידים וגו'. כ"ז מיותר. ומש"ה תניא במכילתא מה ביאתן למדבר סיני ע"מ לקבל תורה כך נסיעתן מרפידים ע"ד לקבל תורה. ועדיין יש להבין מאי נ"מ בזה שנסעו מרפידים עמ"כ. אלא מכאן יש ללמוד דכל דבר שבקדושה מה שהאדם מכין עצמו יותר לזה חל עליו יותר ההכשר לזה. וראיה מהא דאיתא

פ' הפועלים גדולים מעשה חייא. דגדיל נישבי וצייד טביא ומאריך מגילתא לינוקי. ולכאורה כ"ז טורח בכדי והרי לקדושת המגילות סגי לקנות עורות מן השוק ולעבדן לשמה. **אלא משום שרצה ר"ח להגדיל כח קדושת המגילות כדי שיהא בכחן לפעול בלב התינוקות בשפע יתירה.** ע"כ הוחיל להקדיש פעולותיו לשם קדושה הרבה לפני השעה ההכרחית ע"פ דין שהוא העבוד. **ולמד ר"ח ממקרא זה שהתחילו להכין עצמם לקבלת התורה מתחילת נסיעה מרפידים כדי שיהיו מוכשרים יותר למעמד הנבחר הלזה.** וע' מש"כ להלן כ"ח ג'. ובספר דברים י"ז י"ח:

46. הפלאה מסכת כתובות דף קג עמוד ב

בגמרא זרוק מרה בתלמידים וכו'. ענינו שהתורה נקראת חק ומשפט, ופירש"י בכמה מקומות חק הוא דבר שאינו ידוע טעמו ומשפט מה שטעמו ידוע, והוא שבהתחלת לימוד התלמידים א"א שיבינו טעמי הלכות כמ"ש לגמור והדר לסבור. ואמרו בברכות דף ס"ג הסכת ושמע הס והדר כתת מפני שלא יטעמו המתיקות שבה, ולכן בהתחלת הלימוד נקראת חוקה. אבל לאחר היגיעה יורה ה' להם טעמי הלכות ויהי' בפיהם למתוק מדבש ונופת צופים ואז נקרא משפט. ועד"ז פרשנו בחידושי תורה שזה הי' ענין מרה שהקדים השי"ת קודם קבלת התורה והבינם במי מרה, שבתחילה הי' מר ויורה ה' עץ וימתקו המים להיות להם למשל על התורה. וזהו שנאמר וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט וגו'. והארכנו בכל הפסוקים שם באמרי נועם.

47. חתם סופר מסכת כתובות דף קג עמוד ב

זרוק מרה בתלמידים. יראה מן הענין שהיה רבנו הקדוש בתכלית העניות ואומר בלבו שהוא פחות מכל העומדים לפניו ואינו ראוי להשתרר. אלא ה' אמר לו עלה ומה לעשות. לעומת זה הי' מתגאה לפי דעתו לזרוק מרה ולנהוג נשיאותו ברמים על כרחו שלא מרצונו אלא כי כך מצותו. וזה מענין ענוותנותו של מרע"ה ומדה זו א"א ללמוד מן הקב"ה ומדרכיו כי לא יצדק דרך זה בהקב"ה. ותנן משמת רבי בטלה ענווה. אמנם איכא מדה אחרת שהוא יודע בעצמו שהוא גדול ומהולל מאוד ומ"מ מתנהג בנחת עם כל אדם ואינו משתרר ומתגאה. וזה כעין דרכיו של הקב"ה שבמקום גדולתו ענוותנותו. ולזה אמר ר"נ לתנא לא תיתני ענווה דאיכא אנא. ולקושטא דמלתא אין הענינים דומים והבן זה: [מהדו"ק]

48. בן יהוידע על כתובות דף קג/א

כל בי שמישי הוה אחי לביתיה. **נ"ל בס"ד הטעם שעשה השי"ת מעלה זו לרבינו הקדוש,** שיכא בגלוי בגופו ממש, וישב על שלחנו כשאר בני אדם בעודם בחיים, **מה שלא נעשה כזאת לשום צדיק בעולם, לא קודם ממנו ולא אחריו, היינו כי השי"ת אינו מקפח שכר כל בריה, ומצינו שכל החכמים שבדורו השתדלו להתפלל בעדו שלא ימות,** וענו עצמן בתענית, והרבו תפילות ותחנונים ובכיה בקיבוץ רב, **מה שלא עשו בשום דור כמותם, בעבור צדיק שבדור, ואע"פ שסוף דבר נצחו אראלים את המצוקים, ונפטר רבינו הקדוש, לא קפח השי"ת שכרם, ונתן רשות שיכא לביתו בגלוי בגוף ממש כדי שבזה לא יהיה נפסק השפע שהיו בני דודו נשפעים בחייו בזכותו,** כי ידוע דהצדיק בעודו בחיים נשפעים בני דורו על ידו, ואחר פטירתו נפסק אותו השפע, וזהו עיקר ההפסד של הדור בפטירת הצדיק, ולכך בוכין ומספידין על חסרון זה, מה שאין כן עתה שהוא בא לעולם הזה ויושב בין החיים, אינו נחשב שנסתלק מן העולם, ואז גם אותו השפע שהיו נשפעים ממנו בהיותו בחיים ממש, אינו מסתלק.

ובזה יובן הטעם שלא היה בא לביתו בגלוי אלא רק בליל שבת, מפני כי זמן השתלשלות השפע הוא בשבת, ומשם יונקים כל ימות החול, וביאתו היתה לצורך דבר זה שלא יסתלק אותו השפע שהיה בא על ידו, ולכך היה עושה כן בליל שבת שהוא זמן ירידת השפע לעולם. ועוד נ"ל בס"ד הטעם שנעשית לו מעלה זו בליל שבת, להורות שלא היה לו חסרון וגרעון מדבר זה שנתעסקו בו בליל שבת, דאיתא בירושלמי דכלאים [פרק ט' הל' ג'] שנמשך היום ולא שקעה השמש עד שהגיע חצי הלילה של שבת והיו ישראל דואגין שמא חס ושלוש חללו שבת, ויצאה בת קול ואמרה שכולם מזומנים לחיי עולם הבא. ועוד נ"ל הטעם שנעשית לו מעלה זו בליל שבת, מפני שיום השבת הוא בסוד תורה שבכתב, וליל שבת הוא סוד תורה שבעל פה, וכנוכר בזוהר הקדוש, וידוע כי רבינו הקדוש הוא עשה סידור תורה שבעל פה בששה סדרי משנה שסדר, ולכן נעשות לו מעלה זו בליל שבת דשייכה אליו:

49. דבר יעקב מסכת כתובות דף קג עמוד ב

ג] ההוא כובס כל יומא הוה אתי קמיה ההוא יומא לא אתא כיון דשמע הכי סליק לאיגרא ונפל לארעא ומית - המהרי"ט והיעב"ץ והגליוני הש"ס [לגר"י ענגיל] מקשים היאך היה מותר לו לאבד עצמו מדעת, ואין לומר שעבר איסורא שהרי מאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעוה"ב.

א. היעב"ץ מתרץ שההוא כובס שכל יום היה בא לרבי ואותו יום לא בא, הצטער מאד, שאינו כלול בכלל, סליק לאגרא ונפל, לא משום שהתאבד והפיל עצמו בכוונה אלא מרוב צער יצא מדעתו ונפל.

ב. הגליוני הש"ס מביא תשובת מהרי"ו מי שמוסר עצמו למיתה כדי שיהיה לו כפרה, ודאי יש לו כפרה. ג. השיטה בשם ר' קלונימוס והמהרי"ט מביאים מהירושלמי שהכובס חילל שבת בשוגג ולכן היה מותר לו לסקול עצמו כדי לכפר עונו.

ד. הפתחי תשובה [יו"ד סימן שמה - ב] מביא מתשובת בשמים ראש שכתב אחד שאבד עצמו לדעת מרוב צרות ודאגות ויסורין אינו נקרא מאבד עצמו לדעת. בספר הר אבל פקפק עליו בזה.

בגמ' [גיטין נז ב] מסופר על חנה ושבעת בניה. ואחרי מות בניה עלתה האם לגג ונפלה ומתה. ומקשה העץ יוסף [לעין יעקב] היאך מותר לה להמית עצמה. ותירץ כיון שהחיים מר לה ממות הותר לה להמית עצמה.

50. גליוני הש"ס מסכת כתובות דף קג עמוד ב

שם כשהי' רואה ת"ה הי' עומד כו', נ"ב ע' שו"ת חיים שאל סי' ע"א אות ב' דיש שרצו ללמוד מכאן דמי שיושב ומחזיק ס"ת ועבר רבו ואין מקום להניח הס"ת דמ"מ צריך לקום אף שבקומו צריך להקים גם הס"ת ואינו בדין לכאורה שיקום הס"ת מפני הרב שהרי המלך הי' בידו ס"ת תמיד ואעפ"כ עמד מפני ת"ת וע"ש שהביא גמ' קידושין ל"ג ב' כלום תורה עומדת מפני לומדי' ועוד כמה דוכתי ע"ש אריכות בזה וע' רוקח סוף סי' שס"ט ואינו ענין לכאן: